Çevirinin Estetiği ve Çeviri Serüveni, tekrar eden pasajlarına rağmen diller arasına köprü kuran çeviri tartışmalarına, çevirmenlere ve çeviribilim alanına katkı sunan zengin bir kitap.

Çevirmenin takas kılavuzluğu

ASIM ÖZ

Günümüzde çeviri üzerine yazmaya ve konuşmaya niyetlenen öncelikle bir dizi belaya bulaşma riskini göze almış demektir. Çeşitli dillerden yapılan çevirilerin çapını hayal edebilmek için sadece edebiyat odaklı belli başlı yayınevlerine bakmak bile yeterli olur. Her biri kendi başına düşünce okulu diyebileceğimiz ve varlıklarını "büyük" eserlerin çevirisine adamış yayıncılar farkına varmadan çeviriye ve sorunlarına yeni açılımlar getirecek bir külliyat oluşturmuş durumda. Her şeyden önce bunun en temel sebebi, bir dilden başka bir dile aktarma, kaynak dildeki metni hedef dilde özgünlüğüyle var kılma sürecinde karşı karşıya kalınan sorunların büyüklüğüdür. Şunu belirtmek gerekir ki, mezkûr riskler her dönem olageldi, çünkü çeviri adeta bir yeniden yazımdır, hele edebiyat çevirisi ise çevirenin beğenileri, bilgisi, dili, kelime tercihi, orijinal eserdeki kelimelerin kullanım alanına vukufiyeti, üslubu mutlaka esere yansır.

Rilke çevirileriyle bilinen Yüksel Pazarkaya, ciddi bir yazar olarak, uzun süredir çeviri kavramıyla içli dışlı olduğu gerçeğini yok saymak istemez. Hatta çoğu zaman çevirmenlikle arasında dostane ilişki kurduğu bile söylenebilir. Bu konudaki çeşitli yazılarını bir araya getirdiği Çevirinin Estetiği ve Çeviri Serüveni kitabında tutumunu açıkça ortaya koyar. Önümüzde somut, bitmiş bir yapı var: İlki 1964 yılında *Varlık* dergisinde yayımlanan metinler çeviri kuramı yanında Türk şiirinin önemli isimlerinden Behçet Necatigil'in Almancadan yaptığı çevirilerin farkını ve değerini açıkça ortaya koyar. Elbette bunlarla sınırlı değil kitap, şairlerden tasavvufa, mektuplardan anılara, dil içi çeviriden dünya edebiyatı kavramına uzanan bir çeşitliliği söz konusu. Dahası, adında dile getirilen meselenin tüm boyutlarını eksiksiz temsil ettiği, edebildiği iddiasında değil.

HASSAS TERAZİ

Çeviri konusunda düşünenlerden Octavio Paz'ın "Yaşamda her şey çeviridir. Çeviri olmayan hiçbir şey yoktur" şeklindeki yaklaşımı çeviriye genel görüşten ayrı bir anlam yüklemek için yararlı bir başlangıç. Yüksel Pazarkaya'nın kitabının birinci bölümünün bu yaklaşım ışığında okunması gerekir. Çünkü söz konusu bölüm, çeviri estetiği çerçevesinde dünya edebiyatından hareketle edebi çevirinin anlamını ve uyarlamadan farkını belirginleştiriyor.

ÇEVİRİNİN ESTETİĞİ VE ÇEVİRİ SERÜVENİ
Yüksel Pazarkaya
YKY

Yüksel Pazarkaya, teorik bir ön çalışma sayılması gereken açıklamaların ardından çeviri serüveninden kesitler sunar. Çeviri sürecine düşünsel ağırlığını koyan Pazarkaya, yarım yüzyıldır Almancadan Türkçeye, Türkçeden Almancaya çevirilerinden hareketle edebi çevirinin temel hedefinin son kertede edebi bir metin olduğuna dikkat çekiyor. Kitapta, Orhan Veli, Yunus Emre, Bülent Ecevit; Yahya Kemal'den İsmet Özel'e pek çok şairin yer aldığı Almancadaki ilk çağdaş Türk şiiri seçkisi çerçevesinde ve sonrasında Behçet Necatigil'den yapılan çevirilere dair müstakil yazılar var. Dolayısıyla çeviriden söz ederken hariçten gazel okumuyor, deneyimlerini paylaşıyor. İlginçtir Pazarkaya, Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra keşfedilen Yunus Emre şiirlerinin çevirilerini ele alırken Annemarie Schimmel'i daha değerli buluyor. Söylemek istediğimi şöyle daha açık ifade edebilirim: Pazarkaya, onun genel olarak düz anlam dâhil her düzlemde kaynak metnin özelliklerine en yakın çözümü bulma hünerine dikkat çeker. Bunun sebebini ise Schimmel'in tasavvufu iyi bilmesiyle izah eder.

NECATİGİLCE ÖZEN

Tespit edilebilir ortak yanlar taşımalarına rağmen, kabul edilmeli ki kitaptaki tüm metinler biçim bakımından birbirlerinden oldukça farklı. Makale, bildiri ve sunum şeklinde sınıflandırılabilecek yazılar içinde, en azından birden fazla tartışmaya konu olması bakımından öne çıkan isimler arasında en önemlisi hiç şüphesiz Behçet Necatigil'dir. Sebepsiz değildir bu, çünkü Necatigil, Türkiye'de Rainer Maria Rilke'nin *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'nı berrak bir şekilde çevirdiği için kelimenin tam anlamıyla bir edebiyat olayı haline gelmiştir. Mizaçlarının kesiştiği Necatigil'in Almancadan yaptığı şiir, radyo oyunu ve roman çevirilerine verdiği emeğin altını çizen Pazarkaya, cüretkâr eleştirilerini barındıran erken tarihli "hoyrat" yazısının ardından 1 Ağustos 1972 tarihli *Türk Dili* dergisinde, "Necatigil'in Heine Çevirisi" başlıklı incelemesinde onun Heinrich Heine'nin Şarkılar Kitabı'nı çevirirken sergilediği yetkinliği örnekleriyle gösterir. Genel hatlarıyla Necaigil'den bahsetmez, onun çevirmenliğinin en önemli ve pek bilinmeyen yönlerinden söz açar.

Pazarkaya, çeşitli yazılarında Necatigil'in çeviri sürecini çözümlemeye çalıştıktan sonra onun çalışma ahlakına ve sorumluluk duygusuna dikkat çeker. Zaten bunlara aldırmayanlar çeviri yolunu zor alırlar. Bu yüzden çeviriyi hamallık değil, edebi uğraş şeklinde algılayan Necatigil, çeviri edebiyatımızdaki önemine uygun olarak bu incelemedeki yerini almıştır. Hiç şüphesiz Türkiye'de böylesi çevirmenlerin sayısının artması kültürel alanı daha nitelikli kılacaktır. Yoksa Thomas Bernhard'ın, çeviri kitabı otobüs altında kalıp tanınmaz hale gelmiş cesede benzetmesine hak verenlerin sayısı artacaktır.

Türkiye'de belli dillerdeki çeviri sorunlarına daha yeni yeni el atıldığı görülüyor. Bana öyle geliyor ki Yüksel Pazarkaya kitabıyla çeviri deneyimlerini aktarmaktan çok daha fazlasını yapmıştır. Onun mümkün kıldığı şey, bunların ötesinde, çeviri sürecinin bütünlüklü bir resmini çizmektir. Bu konunun önemine uygun olarak Çevirinin Estetiği ve Çeviri Serüveni, tekrar eden pasajlarına rağmen diller arasına köprü kuran çeviri tartışmalarına, çevirmenlere ve çeviribilim alanına katkı sunan zengin bir kitap.